

УДК [37.03:177.72:371.38]:364-43

КЛИМЕНЮК Н.В., Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Клименюк Наталія Василівна – старший викладач кафедри соціології Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Закінчила Київський державний інститут культури. У 2007 році захистила кандидатську дисертацію на тему “Виховання гуманності у майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки”. Коло наукових інтересів – соціологія виховання.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ ПРИ ВИВЧЕННІ СОЦІОЛОГІЇ

Творчий пошук та нетрадиційні методи навчання, здатні зробити аудиторне заняття не тільки цікавим та різноманітним, але й допомогти у вихованні загальнолюдських цінностей. Стаття висвітлює деякі методи активного навчання, а саме: письмові аналітичні роботи, аналіз фольклорного твору, ігрові технології.

The creative search and non-traditional methods of studying can make classes not only interesting and various, but also can help in upbringing of human values. The article is dedicated to some methods of active studying such as: writing analytical works, analyses of folklore composition, game technologies

На сучасному етапі ведеться інтенсивний пошук і впровадження нових форм і методів навчання студентів. Про це свідчать, зокрема, публікації журналу “Соціологічні дослідження” за останні п’ять років [2; 4; 15; 16]. Але, “новації” в навчанні – це поняття умовне. У зв’язку з цим, не можна не погодитись із сучасним педагогом І.П. Підласим, що в педагогічній практиці є такі методи, які періодично з’являються, і знов про них забувають.

Завдання вищого навчального закладу полягає не тільки в тому, щоб надати якісну професійну підготовку, але й у тому, щоб створити умови для всебічної самореалізації особистості, її духовно-культурного потенціалу. А це можливо, на нашу думку, за умов посилення як у навчальній, так і в позанавчальній діяльності гуманітарної компоненти. Засвоєння знань повинно відбуватись через розуміння того, що знання знецінюються, якщо цей процес буде потребувати лише механічного запам’ятовування та розумової

роботи. Тільки бачення поруч із собою іншої людини, розуміння того, що знання здобуваються задля принесення користі людям і суспільству, а не як засіб заробляння грошей на свої особисті потреби, створить умови для кращого засвоєння знань і формування гуманних стосунків. І якщо немає можливості збільшити кількість предметів загальногуманітарного циклу, необхідно надати більшого гуманітарного спрямування тим предметам, які включені до навчальних планів.

Актуалізації творчих можливостей у навчальному процесі сприяють методи активного навчання, які, хоча й не є інноваційними, але нові підходи щодо використання і взаємодоповнення сприятимуть значній результативності. Мова йде про ділові, рольові ігри, тренінги, колоквіуми, дискусії, діалоги, “круглі столи” тощо. Подальший розвиток активних методів обумовлений тим, що перед навчанням постали нові завдання: не тільки дати вихованцям знання, але й забезпечити

формування й розвиток пізнавальних інтересів і здібностей, творчого мислення, умінь і навичок самостійної розумової праці. Виникнення нових завдань обумовлено бурхливим розвитком інформації. Якщо раніше знання, отримані в школі, технікумі, вузі, могли слугувати людині довго, іноді протягом усього його трудового життя, то в еру інформаційного буму їх необхідно постійно оновлювати, що може бути досягнуто, головним чином, шляхом самоосвіти, а це вимагає від людини пізнавальної активності й самостійності.

Російський вчений Л. Вербицький інтерпретує сутність цього поняття в такий спосіб: “активне навчання знаменує собою перехід від переважно регламентуючих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації дидактичного процесу до розвиваючих, проблемних, дослідницьких, пошукових, таких, що забезпечують народження пізнавальних мотивів й інтересів, умов для творчості в навчанні” [14].

Інший російський педагог М. Новик виділяє такі відмінні риси активного навчання:

- вимушена активізація мислення, коли той, кого навчають, активізується незалежно від його бажання;
- досить тривалий час залучення тих, кого навчають, у навчальний процес, оскільки їхня активність повинна бути не короткочасною й епізодичною, а в значній мірі стійкою й тривалою (тобто протягом усього заняття);
- самостійне творче вироблення рішень, підвищений ступінь мотивації й емоційності тих, кого навчають [7].

А ось як характеризує методи активного навчання (МАН) завідувач кафедри методів інтенсифікації процесу навчання МПДУ В.А. Трайнев:

по-перше, МАН активізують мислення тих, кого навчають, самою технологією навчального процесу;

по-друге, активність, набута студентом за допомогою МАН, тривала й стійка;

по-третє, МАН стимулюють самостійне прийняття студентами творчих за своїм змістом, мотиваційно виправданих дій і рішень;

по-четверте, у будь-якому МАН процес навчання побудований на колективній основі й за певним алгоритмом;

по-п'яте, МАН підвищують ефективність навчання не за рахунок збільшення обсягу інформації, а завдяки глибині й швидкості її засвоєння;

по-шосте, МАН більш близькі математичним методам обробки інформації на основі сучасної електронно-обчислювальної техніки, ніж традиційні методи навчання [14].

Серед існуючих методів активного навчання, найбільшого поширення сьогодні набувають ігрові технології. Учені й учителі-практики переконалися в ефективності застосування ігрових прийомів на різних етапах навчання.

Пошуком таких прийомів і обґрунтуванням їх доцільності займається, зокрема, соціоігрова педагогіка, її фундатори – театральні, педагоги та психологи А.П. Єршова та В.М. Букатов [8].

Коріння ігрових методів сягає найдавніших пластів цивілізації. Є письмові свідчення про їх широке використання в старогрецькій технології (IV-II століття до н.е.), безперечно, використовувалися вони й раніше, бо гра – найприродніший спосіб опанування всіма без винятку якостями. Яскраві спалахи зацікавленості ігровими методами ми зустрічаємо згодом майже регулярно. Одне з найбільш ґрунтовних звернень до ігрових методик сталось у XVIII столітті, коли Й. Базедов (1723-1790) і його послідовники педагоги-філантропи багатогодинне сидіння за партами замінили іграми. Більшість часу учні стояли, ходили, навіть стрибали, словом, гралися, але при цьому ще й навчалися. Географія, наприклад, вивчалася на двох розміщених у полі півкулях земної поверхні з точним відтворенням суші і води. Півкулі були випуклими, так що по них можна було ходити, бігати, подорожувати. Всі без винятку предмети, які треба було запам'ятати з мови, географії, історії, арифметики, граматики і т.д., Базедов перетворив на рухомі ігри, що давали вихованцям задоволення. Навіть навчання грамоти – ознайомлення з буквами, складами, читання – він подав цілою системою ігор [10].

Цікаву думку з приводу використання ігор у навчанні висловив сучасний педагог І.П. Підласий: “Майже в усіх технологіях людської діяльності використовуються спеціальні засоби для полегшення перебігу процесів – різноманітні прискорювачі, каталізатори тощо. Такі, наприклад, солодкі доповнення до гірких ліків у медицині, компоненти для прискорення бродіння у виноробстві, хлібопекарстві. Гра – та ж сама солодка оболонка для гіркої, але корисної начинки. Це – зручний і швидкий транспортер навчально-виховних ідей” [10].

За А.А. Вербицьким, предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності моделюється в навчальному процесі всіма дидактичними засобами, формами, методами, серед яких одне з основних місць займає ділова гра. Як відомо, гра являє собою досить поширену, різноманітну форму сучасної вузівської й післявузівської освіти. Існують інноваційні, позиційні ігри (А.А. Тюків); організаційно-повчальні ігри (С.Д. Неверкович); навчальні ігри (В.С. Лазарев); організаційно-розумові ігри (О.С. Анісімов); організаційно-діяльні ігри (Ю.В. Громико) та ін. У концепції А.А. Вербицького і його послідовників ділова гра є навчальною. Це форма знаково-контекстного навчання, у якій учасники здійснюють “квазіпрофесійну діяльність, що несе в собі риси як навчання, так і праці” [1].

Гра – це форма активного діяльного навчання. Вона припускає визначення цілей (власне ігрові і

педагогічні, дидактичні і виховні), зміст гри й наявність ігрової та імітаційної моделей. Імітаційна модель, у якій відбитий дидактично оброблений

(узагальнення, спрощення, проблематизація) фрагмент професійної реальності, є предметною основою квазіпрофесійної діяльності студентів.

Структура ігрової моделі

Елементи ігрової моделі	Конструктивні прийоми
Цілі гри	Формулювання ігрових цілей
Сценарій гри	Створення “катастроф” Задання поведінкових протиріч Стиснення або розтягання ігрового часу стосовно реального часу Протікання процесу в об’єкті імітації Підвищення імпровізаційності гри
Комплект ролей і функцій гравців	Введення протилежних за інтересами ролей Введення подвійних ролей (зміна ролей у процесі гри) Створення портрета ролі Градація ролі по відтінках Введення персонажа Ікс у гру Конструювання ігрових прав й обов’язків гравців
Правила гри	Конструювання ігрових правил (на додаток до реальних)
Комплект ігрової документації	Ігрове “пакування” документації Створення розпізнавальних знаків, символів, емблем Оформлення матеріалів гри з використанням графіки
Система оцінювання	Система критеріїв, балів, візуальне представлення результатів оцінювання

У традиційному навчанні головний упор робиться на одержанні студентами інформації з різних джерел – лекцій, підручників, робіт теоретиків. Але оскільки ці знання, отримані в такий спосіб, студент не “пропустив через себе”, і вони не співвідносяться із власним досвідом студентів, то такі знання не є міцними. Використання ігрових технологій певною мірою вирішують дану проблему. Ділові та сюжетні ігри, розбір та аналіз різних випадків дозволяють виявити проблему та зрозуміти, до яких наслідків це призводить. Гра благотворно впливає ще й тим, що змушує долати бар’єр рольової трансформації. Тобто студент, побувавши в іншій соціальній ролі, зможе краще зрозуміти те, над чим у житті він майже не замислюється – почуття інших людей – причини того чи іншого поведінки в різних ситуаціях, тих чи інших вчинків. У грі важливий не стільки результат, скільки сам процес, тому що гра змушує пережити, співчувати та знаходити ті рішення, які б відповідали нормам моралі. Адже, протиріччя між людьми, нерідко являються результатом нерозуміння соціальної ролі іншого.

Так, при вивченні теми “Соціологія конфлікту”, студентам була запропонована рольова гра, у сумісності з конфлікт-методом – “конфлікт в громадському транспорті”. Задача гри: спробувати зрозуміти соціальні ролі інших людей, повністю уваяти себе в ролі іншого, передбачити реакцію, подолати бар’єр рольової трансформації.

За тиждень до семінарського заняття студентам було запропоновано обрати собі роль і

продумати її. При виборі ролей, студенти повинні були показати якомога найбільшу соціальну стратифікацію. Ось які ролі студенти обрали для гри: студенти, пенсіонери, водій, контролери, кондуктор, люди без постійного місця проживання, священик, представники інтелігенції (вчитель, інженер, лікар), бізнесмен (потрапив до автобусу випадково), жінка із села, що торгує на ринку, свідки Ієгови, “дама з песиком”, школярі.

Гра складалась з двох частин.

На I етапі перед студентами було поставлено завдання інсценувати конфлікт так, як це, звичайно, буває у громадському транспорті. Студенти добре справились із цим завданням, із чого можна зробити висновок, що в подібні ситуації вони попадають дуже часто. Після цього відбулося обговорення гри. На прикладі розіграного конфлікту студенти визначали, коли була латентна фаза конфлікту, що можна було зробити, щоб конфлікт не мав продовження, коли конфлікт переходив у наступні фази, хто міг виступити в ролі арбітра в тій чи іншій ситуації.

На II етапі гри перед студентами було поставлене інше завдання. Треба було програти ті ж самі ситуації, але дотримуючись таких вимог:

- використати знання про конфлікт – його динаміку, перехід у наступні фази, застосувати компроміси тим соціальним ролям, які можуть виступити в ролі арбітрів, наприклад – священик чи кондуктор, спробувати локалізувати конфлікт;
- проявити в повній різноманітності усі свої людські почуття: доброзичливість, толерантність, співчуття, тактовність.

Після II етапу гри знов було обговорення. Студенти порівнювали свої почуття після першого та другого актів гри. Описуючи їх, вони говорили, що після першого, вони були дуже збентежені, роздратовані, агресивні. Хотілось кричати й сваритись, щоб тільки якось виплеснути свою негативну енергію. Розповідаючи про своє самопочуття, студенти відмічали, що в декого, від сильної знервованості підвищився тиск, а в декого – прискорилось серцебиття.

I зовсім протилежні почуття студенти описували, розповідаючи про II етап гри. Відзначали, що такі почуття, як: збентеженість, роздратованість, агресія – пройшли. Серце також перестало прискорено битись. Усі “пасажири” були просто захоплені від чемних “контролерів”, а “контролери” і “кондуктор” – від культурних “пасажирів”. “Студентам” дуже сподобалось спілкуватись з “пенсіонерами” – ті дуже переймались їхніми молодіжними проблемами. А “пасажири” з різними політичними поглядами проявили велике зацікавлення до політичних програм своїх опонентів і виявили неабияку толерантність один до одного. Майже всі показники критеріїв культури поведінки і культури почуттів “пасажири” проявили під час другої дії.

Елементи такої діяльності слід впроваджувати в навчальні дисципліни. Наприклад, у навчальних закладах Європи та Америки є такі предмети, як театр чи акторське мистецтво. Як відомо, А.С. Макаренко, сам брав уроки акторського мистецтва: “...Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити “Йди сюди” з 15-20 відтінками, коли навчився давати 20 нюансів на обличчі, в постаті і у голосі. І тоді я не боявся, що хтось до мене підійде або не почує того, що треба!” [12].

Для кожної людини є корисними елементи акторського мистецтва в житті, такі як: уміння володіти голосом, жестами, мімікою, ходити, стояти. Без цих елементів важко уявити спеціаліста будь-якої галузі. На ствердження професора Л.С. Нечипоренко, якщо прослідкувати явище артистизму в житті окремої особи як феномена загального характеру, як складника його загальної культури й професіоналізму, то можна помітити такі ознаки артистизму. Перша ознака артистизму – розуміння суті своєї професії, як такої, що впливає на колектив, колег, сім’ю. Друга ознака – пошук свого власного амплуа, зовнішнього самовираження, зміцнення і розвиток позитивних, яскравих рис. Третя ознака – усвідомлення подолання негативного. Артистизм включає в себе високий рівень естетичного смаку. Адже, особа з естетичним смаком не дійде до того, щоб когось принижати. Естетичний смак виключає із поведінки: принизливий тон, розв’язні манери, грубість, дріб’язкову прискіпливість, настирність і т.п. [5].

Отже, використання цього методу, в першу чергу дозволило:

- краще зрозуміти й засвоїти навчальний матеріал;
- розібратися в собі та взаєминах із оточуючими;
- підвищити інтерес студентів до дисципліни;
- наблизити навчання до практики повсякденного життя;
- навчити навичкам урегулювання конфліктів;
- співвіднести отримані знання із власним досвідом;
- виявити реальні проблеми, зрозуміти, до яких наслідків це призводить.
- Окрім того, перебуваючи в іншій соціальній ролі, студенту надалася можливість:
- побувати в становищі іншої людини, навіть іншої соціальної стратифікації;
- краще зрозуміти почуття інших людей;
- завдяки емоціям, освоїти зміст навчального предмета через переживання;
- порівняти переваги культури взаємовідносин, благодатного морального психологічного клімату, добрих та людських стосунків на відміну від лайки, агресії, хамства, безкультура тощо. Можна також зробити висновок, що гра, допомагаючи стимулювати творчу активність кожного студента, робить благодійний вплив тим, що змушує студента в процесі проявляти гуманні якості – переживати, співчувати та знаходити такі рішення, які б відповідали нормам моралі.

Використання на заняттях такої педагогічної технології, як аналіз образу фольклорного твору, допомагає студентові опинитись у великому світі гуманітарної культури, адже основним джерелом цього методу є книга. Під час констатуючого експерименту, із бесід з фахівцями університетської бібліотеки, ми дізнались, що їм відомо безліч випадків, коли студенти самі звертаються до бібліотекарів за порадою – що почитати, щоб відпочити й відволіктись від буденної праці. Дуже часто студенти звертаються з таким проханням після складання іспитів, перебуваючи в стані самотності, при відсутності друзів, нечуйному відношенні оточуючих, після невдалого кохання, знаходячись при цьому у нервовому, стресовому, навіть агресивному стані. Для таких студентів читання літератури іноді стає єдиним рятувальним колом. Адже книга, окрім пізнавальної функції, чинить іще й психотерапевтичний вплив.

Ми вважаємо, що використовуючи означену технологію, зможемо розвинути в студентів культуру почуттів та культуру поведінки. Крім того, це дозволить наситити семінарське заняття гуманітарною компонентою, а це основні умови, які є необхідними для уникнення дегуманізації навчального процесу.

Так, при підготовці до семінарського заняття на тему “Соціальні інститути”, студенти отримали домашнє завдання прочитати декілька

художніх творів. Це бели: давньоруська народна казка “Про Добриню Микитовича і Змія Горинича”, бірмська народна казка “Принцеса-жаба”, російська народна казка “Царівна-жаба”, “Ніч 277. Розповідь про Абд-Аллаха, сина Абу-Кіляби” (із казок 1000 й однієї ночі), Брати Грім “Червона капелюшка”, І. Франко “Фарбований лис”. При цьому, перед студентами було поставлено таке завдання – на прикладі кожного із цих творів, розглянути соціальний устрій суспільства, а саме: які соціальні інститути представлені у творі, яка соціальна структура суспільства існувала на той час (верстви, стани, касти) у тому чи іншому суспільстві, які соціальні ролі приходить виконувати героям у різних ситуаціях. Особливий акцент був зроблений на таких питаннях, як: ціннісні орієнтації, особливості національного менталітету, народні традиції, стиль виховання дітей, стиль взаємовідносин між героями творів.

У заключній частині цього заняття студенти виконували групове завдання, яке полягало в інтерпретації тексту із соціологічної точки зору. Група студентів розподілилась на три підгрупи, кожна з яких працювала з одним із вищезгаданих художніх творів. Студентам треба було спробувати співвіднести текст твору із подіями, що відбуваються у сучасному суспільстві, а також дати відповідь на питання, чи змінюються ціннісні орієнтації героїв, чи є вони гуманними один до одного, чи залежать ці ціннісні орієнтації від типу суспільства.

Подібна форма мала змусити студента не просто механічно пригадувати вивчене, а мобілізувати усі свої знання. Використання подібних технологій вимагатиме від студентів:

- знання теоретичного матеріалу;
- висловлювання різних думок щодо цих фактів;
- порівнювання різних типів суспільства;
- співставлення теоретичних знань, отриманих із підручників, із текстом твору;
- інтерпретації текстів художніх творів;
- добирання потрібних прикладів;
- оцінювання фактів.

Крім того, подібні форми вимагають від студента цілого комплексу якостей, що необхідні для виховання культурно-розвиненої особистості, а саме: розвиненої уваги; вміння бачити суттєве; необхідність спостереження; швидкої і точної реакції в різних ситуаціях.

Треба зазначити, що застосування подібних технологій робить роботу на семінарському занятті не тільки невимушеною, а навіть бажаною. Таким чином, вирішується проблема “нездорового” змагання між студентами за бали та рейтинги. А викладач в даному випадку вже не виконує роль людини, яка тільки перевіряє й ставить оцінки, створюються умови для гуманістичної взаємодії між тими, хто вчиться, й тими, хто навчає.

Ще одним напрямом впливу на студентів у навчальній діяльності є застосування таких

методів та форм, які б дозволили студентів зануритись у свої почуття, думки. Створити для студентів такі умови, щоб вони змогли вільно висловити ці думки й викликати тим самим почуття й емоції інших студентів. Але висловлювання власних почуттів і думок не завжди можливе при звичайному спілкуванні, а особливо першокурсниками. Тому ми вважаємо, що буде доцільно знайти підхід до особистості кожного студента через аналітичні письмові роботи.

Основне завдання подібних робіт для студентів має бути – самостійне дослідження індивідуального життєвого шляху в контексті історично-значимих подій, які визначили долю даного покоління. Адже будь-яке покоління відрізняється від інших, як особистою, так і соціальною біографією, психологічним складом та ціннісними орієнтаціями. Мета зазначеного спостереження за допомогою цих робіт – більш ґрунтовно ознайомитись зі студентами, що дозволить у більш повному обсязі врахувати унікальність і своєрідність кожного студента. Крім того, це дозволить отримати інформацію про те, які позитивні та негативні відбитки наклало шкільне виховання; як проводить дозвілля, які гуртки відвідує, і, звичайно, у якій сім’ї виріс студент, а також, можливість дізнатись, чим зумовлений вибір професії, наскільки молода людина готова до студентського життя, наскільки студент соціально адаптований, які має почуття до оточуючих людей, про його страхи та побоювання.

Деякі, найбільш цікаві, уривки були зачитані студентам. Означені уривки зачитувались, звичайно, анонімно, хоч автори називали себе самі. Ми намагались вибрати такі уривки, щоб вони сколихнули в студентів найтепліші почуття – доброти, жалість, чуйність, визвали найгарніші емоції – захоплення, піднесення, переконання в правильно вибраній професії. Ось приклади таких уривків:

“...В 2003 році я вступила до Миколаївського торгово-економічного кооперативного технікуму. Але не відчувала ніякого задоволення від цього навчання. Якимось прогулюючись вулицею з подругами, я побачила вбогу бабусю, яка скуцьорбившись сиділа на сирій, холодній землі – вона просила милостині, але мало хто їй щось давав. Зрозуміло, що всяке буває: може, в неї син алкоголік і посадив її туди заробляти на випивку, а може, діти не захотіли доглядати стареньку, та, може, й не змогли, бо самі вбогі та голодні. У всякому разі, мені хотілося їй допомогти, але я розуміла, що вона не одна така, а будучи бухгалтером, я навряд чи могла б щось змінити. Тоді в душі в мене ніби щось перевернулось, я не могла зрозуміти – з якою професією має бути людина, щоб могла законно допомогти тим, хто цього потребує... З 2004 року, моя мама стала працювати соціальним працівником. Я її розпитувала про цю роботу, оскільки це для мене

було щось нове й незрозуміле. І з маминих слів я зрозуміла, що це саме та професія, отримавши яку можна допомагати людям, що опинились на вулиці – без підтримки та забезпечення. Це стало моїм покликанням. Тому у наступному році, я з великою силою волі спробувала вступити саме на цю спеціальність”.

“...Бавовняні повзунки – майже м’які, майже іграшки, постійні сварки батьків через нестачу грошей, відсутність взаєморозуміння – таким було моє “щасливе” дитинство. До 15 років головним атрибутом мого життя були злидні, жахливі злидні!.. Пам’ятаю, як зі своїми бабусею та дідусем, інвалідами, ходили здавати макулатуру. На ці гроші вони купували щось поїсти, а нам із сестрою, обов’язково цукерку чи жуйку... Кожного дня я чекала на канікули, бо знала, що знов опинюсь на вулиці – серед своїх друзів, які часто втікали з інтернатів. У нас була тільки одна ціль – чогось добитись. Зараз усі досягли своєї мети. Жоден з них не спився, не сколовся. Ми ніколи нічого не крали. Заробляли – збираючи металолом, макулатуру. Потім я вивчила англійську мову, щоб заробляти репетиторством. На вулиці я навчилася багато чому: як вижити, як постояти за себе, як дружити... Зібравши останні сили після випускних іспитів в школі, я пішла завойовувати бюджетне місце в МДГУ, – це був третій ВНЗ, куди мене прийняли. І я лишилась тут...”

“...Мама всерйоз захопилася нетрадиційною релігією, і я на практиці дізналася, яка це страшна річ – фанатизм. Вона почала мало бувати вдома, на уроках навчала дітей зовсім не програмним речам, нав’язувала свої думки та ідеї. Закінчилося все тим, що її звільнили зі школи. Стосунки між батьками дедалі псувалися, і вони розлучились. Я залишилась жити разом з мамою, а тато знайшов іншу жінку. Від нашої чудової, зразкової сім’ї не лишилося й сліду. Живучи разом з мамою, я дізналась, що таке тиранія і деспотизм. Я змушена була робити всю домашню роботу, але весь час чула у свою адресу тільки те, яка я погана, – нічого доброго і теплого, ніякої ласки та ніжності. Усе ж таки я продовжувала гарно вчитися, але вже не було попереднього бажання бути кращою. Я просто відчувала себе дресированою собакою, яка вміє ходити на задніх лапах... Школу я закінчила добре і без сторонньої допомоги вступила до університету. Батьки не допомагали й не заважали. Зараз я з ними майже не спілкуюся, тата бачу раз на місяць, а маму не бачила понад півроку”.

Ще одна із письмових аналітичних робіт, яку ми запропонували студентам – “Визначення та обґрунтування типу покоління сучасної молоді” – тобто типу свого покоління, з точки зору ціннісних орієнтацій. Перед студентами було поставлено завдання обрати із запропонованих нами назв тип покоління, а також додати свої

назви з обов’язковим обґрунтуванням. Мета цієї роботи – змусити студентів замислитись, як суспільні події впливають на їх світогляд та ціннісні орієнтації. Серед запропонованих нами назв були такі: прагматичне покоління; зневірене покоління; скептичне покоління; цинічне покоління; агресивне покоління; покоління романтиків; обмануте покоління; втрачене покоління; покоління надій. Ми навмисно не запропонували назви морального спрямування, щоб перевірити, наскільки студенти самі зорієнтовані на ці цінності.

Серед позитивних найчастіше називались назви: терпляче; миролюбне; довірливе; моральне; гуманне; стабільне; щасливе; добре; толерантне. Серед негативних найчастіше зустрічались: байдуже; егоїстичне; пасивне; розбещене; нахабне; холоднокровне; агресивне; таке, що втратило надію. У групу особистісно-значимих характеристик увійшли такі назви поколінь: відчайдушне; упевнене; сильне; прагнуче; впливове; проривне; революційне; інтерактивне. Професійно та інтелектуально значимі назви: прогресивне; освічене; високотехнологічне; таке, що аналізує; пізнавальне; інформаційне. Серед незвичайних назв зустрічались такі: покоління крайнощів; покоління сформованої думки; поневолене покоління; покоління реального часу; покоління штучних бажань; покоління нової ери; отруєне покоління; покоління реалізованих можливостей; покоління духовної й розумової акселерації; покоління забутих цінностей; покоління вседозволеності; людина-дзига.

Ось декілька висловлювань студентів.

“...Вважаю, що наше покоління є “поколінням нової ери”, ери технічного буму, комп’ютерної ери. Тепер наше завдання – не розгубитися і йти вперед, але мати голову на плечах. Гарним прикладом “відсутності голови” є фільми “Термінатор”, “Матриця”. Наше покоління також є отруєним. Наркотики, тютюн, шкідливі викиди отруїли нас. Революційний тип нашого покоління – жодна з історичних революцій не пройшла спокійно і залишила по собі багато мотлоху, і зараз ми повинні цей мотлох розгрібати. А ще, на жаль, ми невиховане покоління. Ми переймаємо погані риси “західної культури”. Наше покоління є таким, що аналізує, бо ми дуже добре вчимося на помилках дорослих і вже маємо досить великий досвід. Ми йдемо своїм шляхом, шляхом перемог і тріумфу!”

“...Більшість молодих людей розуміють, що вони знаходяться в стані втрати духовних цінностей, та виправити це не в змозі, оскільки все зводиться до умов, у яких ми живемо. Але ж, щоб не втратити людських цінностей, потрібно не так уже й багато – ставитись до інших так, як би хотів, щоб ставилися до тебе – така давня, і така проста істина. Але цю істину, на жаль, розуміє меншість молодих людей. На жаль, ми переймаємо погані риси західної “культури”. Із власного досвіду знаю, що на заході вже майже

не існує такого поняття, як повага до дорослих...”

“...Ми маємо прагнути опанувати “демона” в собі, й не забувати, що агресія є легким і надзвичайно ефективним шляхом до самознищення – почнеш зі знищення інших, а згодом знищать і тебе...”

“...Пріоритетними стимулами здобуття освіти мають стати морально-гуманістичні цінності, що доведе важливість освіти для самої людини, для її повноцінного життя, для розкриття своїх можливостей, для досягнення успіху в житті... Науковці України і творчі вчителі обрали правильний шлях розв’язання складних виховних проблем – гуманізацію шкільного середовища, створення клімату поваги, взаєморозуміння, усвідомлення самоцінності кожного. Ця ідея не нова – її обґрунтуванню присвятили все своє життя Василь Сухомлинський та інші педагоги-гуманісти”.

“Хотілося б, щоб молодь ХХІ століття змогла, нарешті, покинути зловживати палінням, споживанням алкоголю, що негативно позначається на загальному здоров’ї нації та їхніх гаманцях. Крім того, похмільний синдром, загальна розбитість та невдоволення і втома, викликані передозуванням, відбирають час, який можна було б витратити на навчання, відпочинок, корисну працю чи просто цікаве життя, а відмітною рисою майбутнього має стати ввічливість. Є ще простір для вдосконалення, чого і бажаю усім нам. Тим більше, що ХХІ століття тільки почалося. Дуже сподіваюсь, що сучасна українська молодь стане справжнім “поколінням майбутнього”, а усім молодим поколінням притаманна надія на щось “добре та вічне”.

У запропонованій письмовій роботі позитивні характеристики переважали над негативними. Дані технології є особистісно-орієнтованими. На думку В.С. Кукушина, подібні технології являють собою втілення гуманістичної філософії, психології й педагогіки. У центрі уваги педагога – унікальна цілісна особистість, що прагне до максимальної реалізації своїх можливостей

(самоактуалізації), відкрита для сприйняття нового досвіду, здатна на усвідомлений і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях. На відміну від формалізованої передачі вихованцеві знань і соціальних норм у традиційних технологіях, тут досягнення особистістю перерахованих вище якостей проголошується головною метою навчання й виховання [7].

Демократичні відносини між викладачами й студентами, творча обстановка міжособистісної взаємодії створюють умови навчання цікавими, приємними та невимушеними. Методи активного навчання, описані вище, дозволяють відчувати значимість свого “Я”, особливо в тих випадках, коли студент знаходить те або інше оригінальне рішення, створюють між студентами атмосферу “здорового змагання”. Адже в рольових та ділових іграх, дискусіях, мають змогу брати участь усі студенти, а не декілька, як на традиційному занятті, тематичні диктанти дозволяють показати кожному студенту реальний рівень своїх знань, аналізи творів та аналітичні роботи – свої творчі здібності. Виконуючи ці завдання, студенти не конкурують між собою, відбувається поступове зняття напруженості, скутості й нерішучості, а той світ гуманітарної культури, куди вони потрапляють, позитивно впливає на поведінку і почуття студентів.

До нас приходять учорашні випускники шкіл – добрі, чуйні, талановиті юнаки і дівчата, а покидають стіни університету морально сталі молоді люди й до того ж висококваліфіковані професіонали. Можливо, саме таких спеціалістів й не вистачає сьогодні нашому перехідному суспільству. А відповіді на деякі наші питання, а саме – як будувати навчально-виховний процес, не зруйнувавши міжперсональні зв’язки, не припустивши послаблення гуманістичної взаємодії – були нам дані самими студентами. Вони ще раз підтвердили наше припущення, що співпраця має бути заснована на творчому пошуку, творчій дії і зацікавленості обох сторін – тих, хто навчається, й тих, хто навчає.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология. Учебник для вузов. – Изд. второе, доп., испр. и перераб. – М.: Издательская корпорация “Логос”, 2000. – 384 с.
2. Инновационные образовательные технологии и методы в преподавании социологии (“круглый стол”) // Социологические исследования. – 2001. – № 10.
3. Казаринова Н.В. и др. Социология: Практикум / Н.В. Казаринова, О.Г. Филатова, А.Е. Хренов; Под ред. Г.С. Батыгина. – М.: NOTA BENE, 2000. – 271 с.
4. Маликова Н.Р. О некоторых инновационных методах преподавания социологии // Социологические исследования. – 2002. – № 2.
5. Нечипоренко Л.С. Онтопедагогіка і інвайронментальна педагогіка: Навчальний посібник. – Х.: Основа, 2001. – С. 32, 34-35.
6. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко та ін. За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
7. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общей ред. В.С. Кукушина. – Серия “Педагогическое образование”. – М.: ИКЦ “МарТ”; Ростов-на-Дону: Издательский центр “МарТ”, 2004. – С. 93.
8. Педагогічні технології: теорія та практика: курс лекцій: навчальний посібник / За ред. проф. М.В. Гринькової. – Полт. держ. пед. ун-т. ім. В.Г. Короленка. – Полтава, АСМІ, 2004. – С. 91.

9. Петров Э.Г., Радванская Л.Н., Шаронова Н.В. Самосовершенствование преподавателя. Учебное пособие / Э.Г. Петров, Л.Н. Радванская, Н.В. Шаронова. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2002. – 144 с.
10. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти – К.: Видавничий Дім “Слово”, 2004. – С. 117.
11. Пометун О.І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. За ред. О.І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
12. Про мій досвід – Макаренко А.С. Твори в семи томах. Т. 5. Загальні питання теорії педагогіки. Виховання в радянській школі. – К.: Державне учбово-педагогічне видавництво “Радянська школа”, 1954. – С. 247.
13. Редько П. Використання методу ситуацій у курсі “менеджмент соціальної роботи” // Соціальна політика і соціальна робота. – 2004. – № 2.
14. Трайнев В.А. Деловые игры в учебном процессе: Методология разработки и практика проведения. – М.: Издательский Дом “Дашков и К⁰”, МАН ИПТ, 2002. – С. 350.
15. Шаронова С.А. Игровые ситуации в преподавании социологии // Социологические исследования. – 2003. – № 2.
16. Шаронова С.А. К вопросу об интерактивных методах в преподавании социологии // Социологические исследования. – 2004. – № 12.